

**Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
w Białymstoku**

**Analiza poziomu ubóstwa
w województwie podlaskim
w latach 2017-2018**

Białystok 2019

Spis Treści

1. Wprowadzenie.....	3
2. Miary ubóstwa.....	4
3. Ubóstwo w Polsce.....	7
4. Stopień zagrożenia ubóstwem w powiatach województwa podlaskiego w latach 2017-2018.....	18
5. Zakończenie i wnioski.....	29
<i>Spis wykresów, rysunków, tabel.....</i>	<i>30</i>

1. Wprowadzenie

Ubóstwo jest problemem dotykającym wszystkie społeczeństwa od początku ich istnienia. Odnalezienie przyczyn ubóstwa i opracowanie metod zaradczych jest obiektem badań wielu współczesnych naukowców. Dopiero w czasach współczesnych, gdy zauważono, że narastające ubóstwo wpływa na sytuację ekonomiczną całego państwa, podjęto próby walki z tym zjawiskiem. Również aspekt moralny walki z ubóstwem, czyli powinność pomocy ludziom sytuowanym gorzej od nas ma zdecydowany wpływ na rozmiar walki z ubóstwem na świecie jak i aspekt polityczny, gdyż obecnie jednym z podstawowych celów każdego polityka jest walka z ubóstwem.

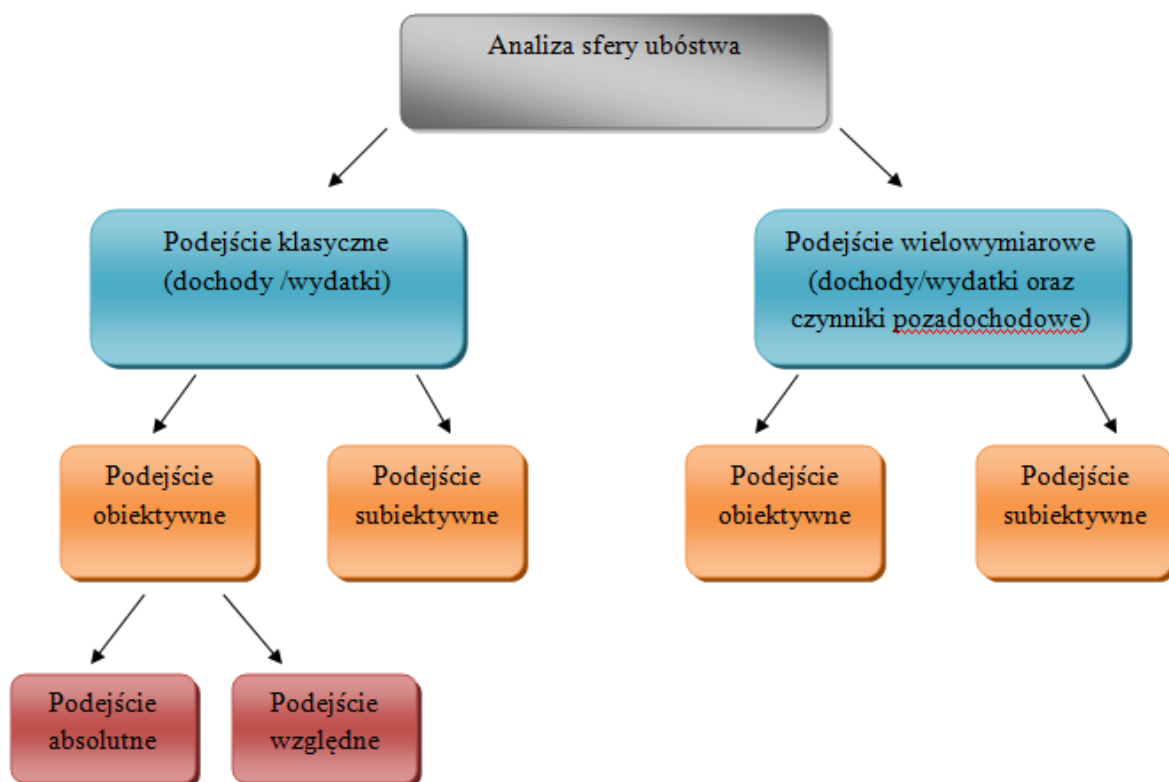
Definicji ubóstwa jest wiele, ale najogólniej zjawisko to można opisać jako niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb jednostek, takich jak żywność, mieszkanie, odzież czy transport. Jednakże w dzisiejszych czasach to nie tylko brak konkretnego dobra czy niemożność spełnienia jakiejś potrzeby są najważniejsze w dostrzeganiu ubóstwa, lecz fakt do jakich, innych procesów obecnie prowadzi brak konkretnego dobra. Zmieniają się potrzeby, rzeczywistość i ludzkie postrzeganie świata, także konieczna jest ciągła analiza tego czego ludziom brakuje i opracowywanie nowych form pomocy. Na to jak będzie wyglądało życie człowieka w przyszłości ma wpływ początkowy niedostatek, to gdzie się urodziliśmy i w jakiej rodzinie. Dlatego państwa i organy odpowiedzialne za politykę i pomoc społeczną częściej zwracają uwagę na czynniki najbardziej różnicujące społeczeństwo, tj. wykształcenie, liczbę osób w rodzinie, miejsce zamieszkania czy niepełnosprawność. Wyrównywanie wyżej wymienionych różnic staje się podstawą we współczesnej polityce społecznej.

Nieodzownym elementem przeciwdziałania zjawiskom ubóstwa i wykluczenia społecznego jest diagnoza ich rozmiarów i identyfikacja przyczyn, które są celem niniejszego opracowania. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku przeprowadził kolejne badanie dotyczące stopnia zagrożenia ubóstwem poszczególnych powiatów z terenu województwa podlaskiego.

2. Miary ubóstwa

Ubóstwo jest zjawiskiem wielowymiarowym. Badania i analizy dotyczące pomiaru skali jego rozmiarów mają charakter względny i zależą od przyjętej definicji i metody pomiaru. W zależności od przyjętej metodologii badań i zastosowanych w związku z tym wskaźników ubóstwo może być badane na różne sposoby. Istnieje podejście klasyczne, w którym miernik syntetyczny oparty jest na dochodach i wydatkach. W analizie sporządzonej w niniejszym opracowaniu zastosowano podejście wielowymiarowe (posłużono się wskaźnikami także pozadochodowymi takimi jak: liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa, wielodzietności, rodzin niepełnych, liczba bezrobotnych, przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie i przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w m² na 1 osobę).

Rysunek 1. Sposoby analizy sfery ubóstwa.

Źródło: Tomasz Panek, Instytut Statystyki i Demografii SGH, Ubóstwo i nierówności, dylematy pomiaru

Nie istnieje jedna obowiązująca linia ubóstwa, dlatego też stosowane są różne jego granice. Osoby i rodziny uznaje się za ubogie, jeżeli poziom ich wydatków lub dochodów jest niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa. Najczęściej wyróżniamy następujące granice ubóstwa:

- **Minimum egzystencji (minimum biologiczne)** – stanowi dolne kryterium ubóstwa. Wyznacza granicę, poniżej której istnieje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychicznego i fizycznego człowieka. Uwzględnia potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie - to granica zaspokojenia najbardziej podstawowych potrzeb człowieka, takich jak: żywność, ubranie, mieszkanie. Pozostałe potrzeby związane z wypoczynkiem, transportem, łącznością czy kulturą (istotne w minimum socjalnym) w minimum egzystencji nie istnieją.

- **Minimum socjalne** – wyznacza strefę niedostatku. To model zaspokajania potrzeb na niskim poziomie, ale jeszcze wystarczającym dla reprodukcji sił witalnych człowieka na każdym etapie jego biologicznego rozwoju. Minimum to uwzględnia także wydatki na zaspokojenie innych potrzeb – edukacyjnych, zdrowotnych, kulturalnych, związanych z wypoczynkiem i transportem. Stanowi próg niezbędny do zaspokojenia potrzeb życiowych, z uwzględnieniem tych potrzeb, które zapewniają pełne uczestnictwo w życiu społecznym. Poniżej tej granicy istnieje zagrożenie marginalizacją społeczną.

- **Ustawowa granica ubóstwa** – kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej (miesięczny dochód netto osoby samotnie gospodarującej lub przypadający na jedną osobę w gospodarstwie domowym) uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej (do 1996 r. istniała tzw. rządowa linia ubóstwa obliczana na podstawie najniższej emerytury). W 2008 r. odsetek osób w Polsce żyjących w rodzinach, w których poziom wydatków był niższy od ustawowej granicy ubóstwa wyniósł 10,6 %. Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej kryteria dochodowe uprawniające do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej podlegają weryfikacji co 3 lata. W październiku 2009 r. minął termin tej weryfikacji. Kryteria dochodowe pozostały bez zmian, tzn. prawo do świadczeń pieniężnych mają osoby i rodziny, o dochodzie do 477 zł na osobę samotnie gospodarującą i 351 zł na osobę w rodzinie.

- **Subiektywna granica ubóstwa** – ustalana na podstawie opinii gospodarstw domowych, które wskazują, jaka wielkość dochodów jest wystarczająca do zaspokojenia ich podstawowych potrzeb. Określenie tej granicy ubóstwa odbywa się poprzez ocenę sytuacji materialnej

członków rodzin. Subiektywna granica ubóstwa dla poszczególnych gospodarstw domowych odpowiada w przybliżeniu poziomowi dochodów deklarowanych przez respondentów jako ledwie wystarczające.

- **Relatywna granica ubóstwa** – kwota równa 50% średnich miesięcznych wydatków gospodarstw domowych. „W 2008r. wg szacunków GUS w gospodarstwach domowych poniżej granicy ubóstwa relatywnego żyło 17,6% osób.¹”

Obecnie wszystkie wymienione granice ubóstwa – z wyjątkiem ustawowej granicy ubóstwa i minimum egzystencji – wykorzystywane są jedynie do celów poznawczych i badawczych. Zarówno minimum socjalne, granice ubóstwa: relatywna i subiektywna nie są podstawą naliczania świadczeń społecznych, choć stanowią ważny element badań nad sytuacją materialną rodzin w Polsce.

¹ Zasięg ubóstwa materialnego w Polsce w 2008 r. przy zastosowaniu różnych granic ubóstwa [w:] Budżety gospodarstw domowych w 2008 r. GUS, Warszawa 2009, str.4

3. Ubóstwo w Polsce

Badanie „Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2017 roku” realizowane przez Główny Urząd Statystyczny na podstawie badania budżetów domowych pokazuje rozbieżność poziomu ubóstwa skrajnego w poszczególnych częściach Polski. Ubóstwo skrajne jest to procent osób żyjących poniżej minimum egzystencji, czyli poziomu, który wyznacza granicę dla zaspokojenia podstawowych potrzeb biologicznych i psychofizycznych człowieka. Dane GUS pokazują, że najbardziej zagrożone ubóstwem są województwa warmińsko-mazurskie (8,7), małopolskie (7,4) oraz podlaskie (7,2). Województwami cechującymi się najniższym poziomem ubóstwa skrajnego są śląskie (1,8), łódzkie (2,1) oraz zachodnio-pomorskie (2,4).

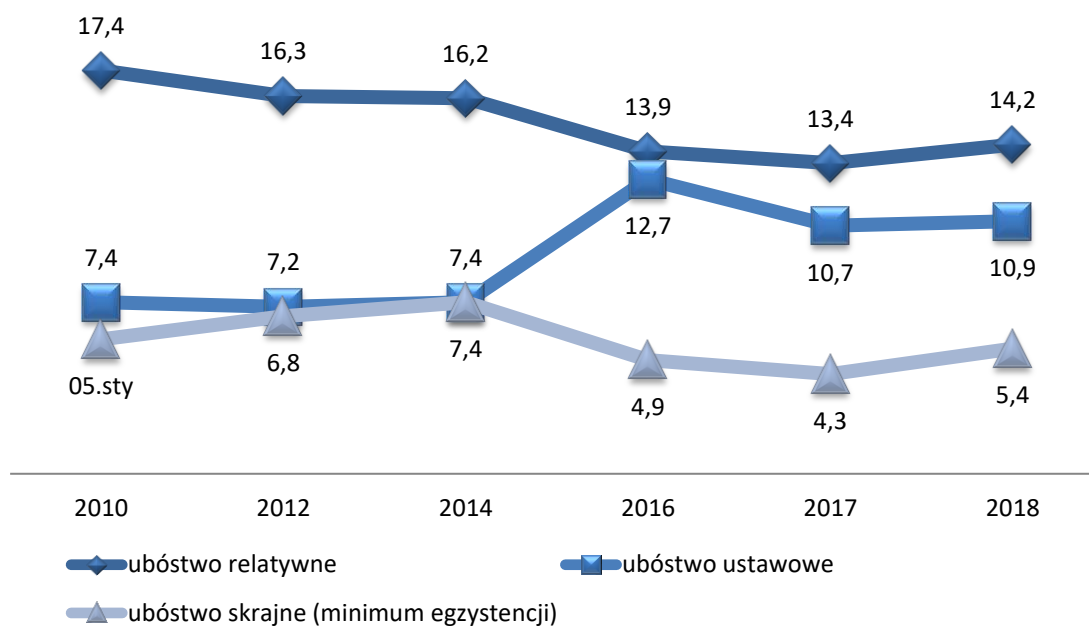
Tabela 1. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2017 r. wg. województw

Ogółem	4,3
Dolnośląskie	3,5
Kujawsko-pomorskie	4,2
Lubelskie	6,8
Lubuskie	3,1
Łódzkie	2,1
Małopolskie	7,4
Mazowieckie	3,0
Mazowieckie bez Warszawy	5,2
Opolskie	3,2
Podkarpackie	6,2
Podlaskie	7,2
Pomorskie	3,0
Śląskie	1,8
Świętokrzyskie	5,5
Warmińsko-mazurskie	8,7
Wielkopolskie	5,6
Zachodnio-pomorskie	2,4

Źródło: opracowanie własne

W latach 2017-2018 w Polsce mieliśmy do czynienia z zatrzymaniem się wcześniejszego procesu zmniejszania się poziomu ubóstwa. Ubóstwo relatywne wzrosło o 0,8 p. proc, ubóstwo skrajne o 1,1 p. proc i ustawowe o 0,2 p. proc. Sytuacja ta pokazuje, że statystycznie co dwudziesty obywatel Polski, żył na poziomie nie gwarantującym zaspokojenia podstawowych potrzeb. Różnice wartości poszczególnych rodzajów ubóstwa nie stanowią istotnej zmiany, lecz mogą sygnalizować procesy, które mogą zwiększyć poziom ubóstwa w przyszłości.

Wykres 1. Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2008 – 2018 według przyjętych w danym roku granic ubóstwa (w % osób w gospodarstwach domowych)

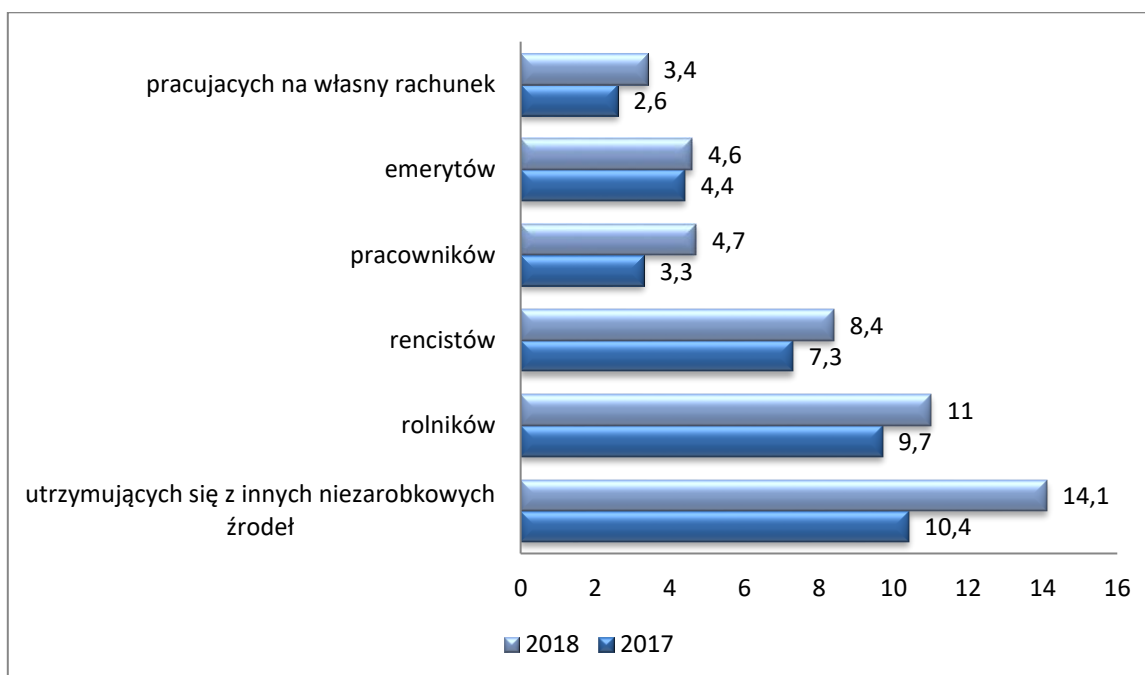

Podstawową miarą oceniającą zasięg ubóstwa jest tzw. stopa ubóstwa, czyli odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego) był niższy od przyjętej granicy ubóstwa.

Źródło : opracowanie własne na podstawie danych: „Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r.”. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019

Wyżej wymienione wartości procentowe po zamianie na konkretny wycinek populacji obrazują skalę poszczególnych rodzajów ubóstwa, mianowicie zagrożonych ubóstwem skrajnym było ok. 2 mln. osób, uprawnionych do pobierania świadczeń socjalnych z tytułu nieprzekraczania kwoty dochodów ustanowionych przez ustawodawcę 4,2 mln. osób oraz relatywne 5,4 mln, natomiast w gospodarstwach domowych poniżej granicy ubóstwa relatywnego (tzn. w takich, w których wydatki wynosiły mniej niż 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych) było ok. 5,5 mln. osób.

Wykres 2. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2017 r. i 2018 r. wg grup społeczno-ekonomicznych

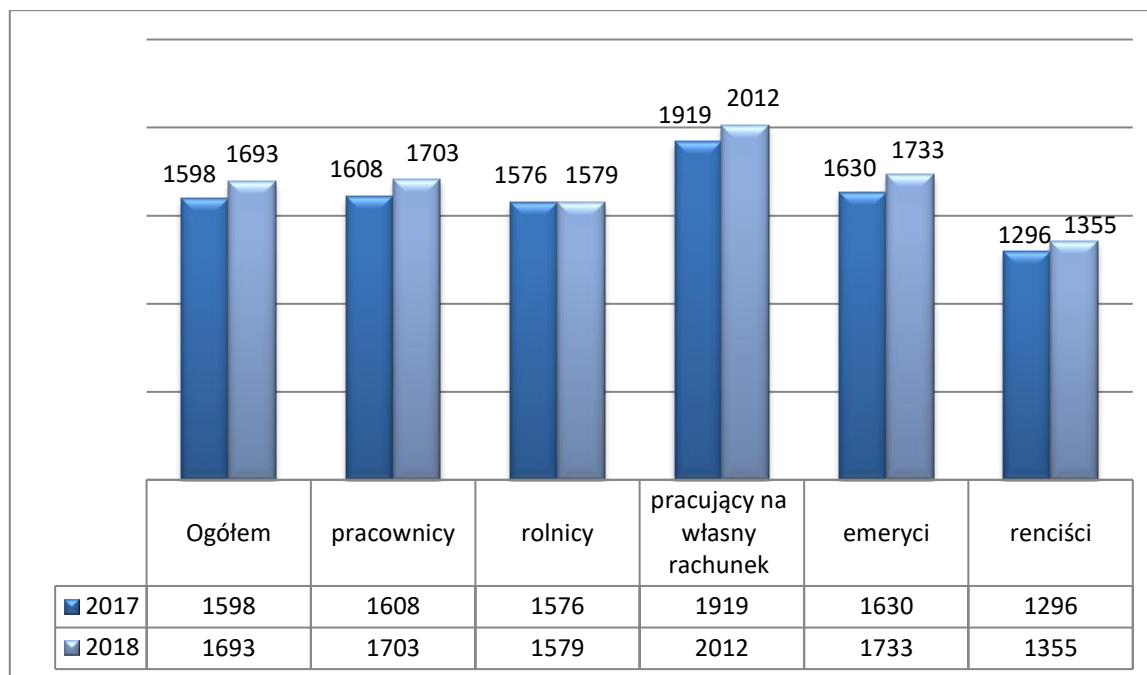

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych "Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r." Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019

Na zjawisko ubóstwa składa się wiele czynników, np. stan zdrowia, miejsce zamieszkania, poziom wykształcenia czy sytuacja rodzinna. Lecz nie wszystko może być zależne od człowieka nawet w najmniejszej części, tj. kryzys ekonomiczny, zwolnienia grupowe, zmiana koniunktur na rynkach czy katastrofy naturalne. Podstawowym czynnikiem wpływającym na status ekonomiczny człowieka zdaje się być posiadanie i charakter wykonywanej pracy. Z badania GUS wynika, że zasięg ubóstwa skrajnego zwiększył się we wszystkich grupach poddanych analizie. Największy odsetek osób dotkniętych tym rodzajem ubóstwa stanowią osoby utrzymujące się z innych niezarobkowych źródeł (14,1% w 2018). Nie powinien dziwić ten stan, gdyż w zdecydowanej większości są to osoby nie posiadające jakiegokolwiek zatrudnienia, a jedynie bazujące na świadczeniach społecznych, innych niż renty i emerytury. W mniejszym stopniu, ubóstwem zagrożeni byli rolnicy (11 %) oraz renciści (8,4), a najmniej zagrożona była grupa osób pracujących na własny rachunek, jednakże i ona zanotowała wzrost o 0,8 p. proc., co przy niskim zasięgu ubóstwa w tej grupie daje wzrost w przeciągu roku o prawie 24%. Zaskakującym wydawać się może fakt, iż w grupie pracowników również odnotowano powiększenie się zagrożenia ubóstwem skrajnym, biorąc pod uwagę zmniejszenie się bezrobocia o 13%, pomiędzy grudniem 2017 roku

(6,6 %), a grudniem 2018 (5,8%). Na fakt ten, mógł mieć wpływ wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych (inflacja), który w 2018 roku wynosił 1,6%.

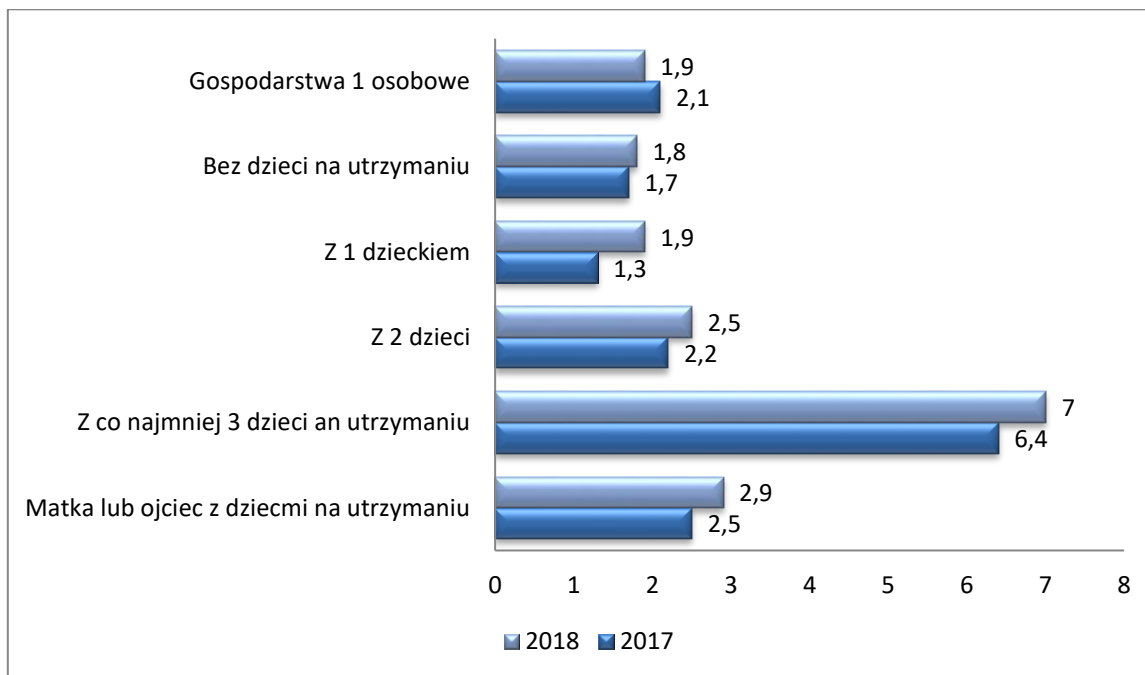
Wykres 3. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny i wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych oraz udział przeciętnych miesięcznych wydatków w dochodzie rozporządzalnym według grup społeczno-ekonomicznych w latach 2017–2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych "Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r." Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019

We wszystkich grupach społeczno- ekonomicznych odnotowano wzrost realnego poziomu przeciętnego dochodu rozporządzalnego, w stosunku do lat poprzednich. Główny Urząd Statystyczny w raporcie „Budżety gospodarstw domowych 2018” podaje, że różnica dochodów na jedną osobę pomiędzy grupami społeczno-ekonomicznymi była stosunkowo duża. W 2018 roku, najmniejszy średni dochód wykazywały grupy: rolników (1579 zł miesięcznie) oraz rencistów (1355 zł miesięcznie). Zaś największy średni dochód posiadały osoby pracujące na własny rachunek (2012 zł miesięcznie). Interesującym faktem jest to, że emeryci posiadali większy średni dochód rozporządzalny od pracowników najemnych. W 2018 roku, różnica ta była stosunkowo niewielka i wynosiła 30 zł.

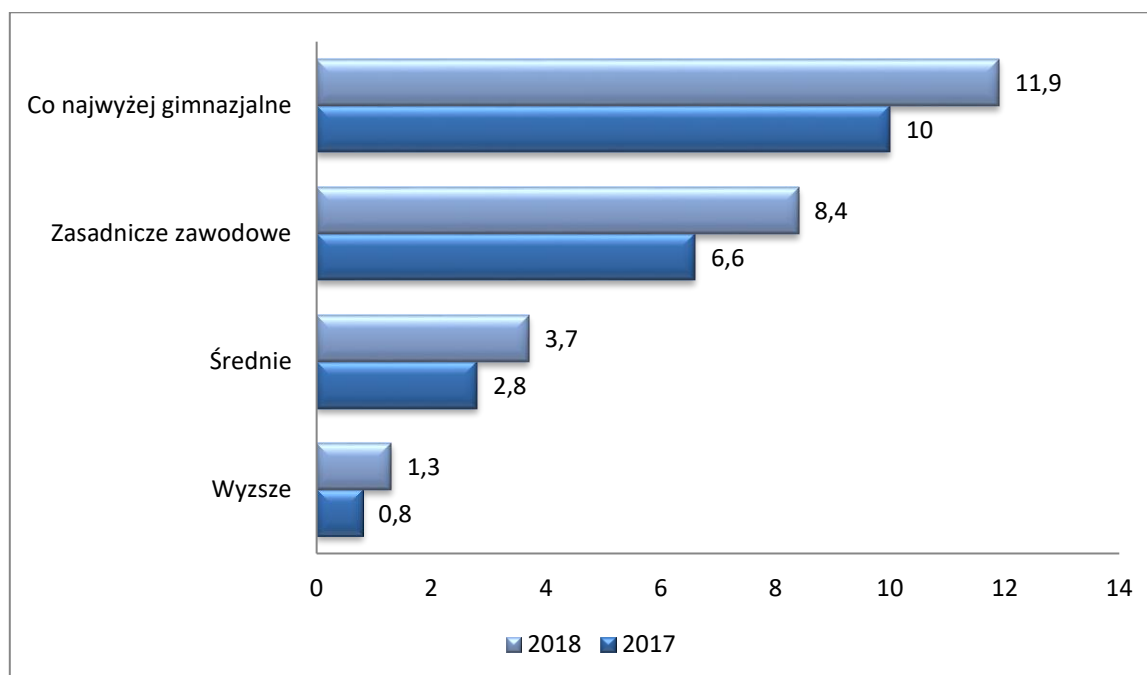
Wykres 4. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2017 r. i 2018 r. wg typów gospodarstw domowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych "Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r." Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019

Na stan materialny gospodarstwa domowego ma wpływ liczba domowników, w tym również dzieci, jednakże jak obrazuje Wykres nr. 3 zasięg ubóstwa skrajnego zwiększył się praktycznie w każdej analizowanej grupie z wyjątkiem osób żyjących samotnie, w której to zmniejszył się o 0,2 p. proc. W każdym gospodarstwie domowym posiadającym minimalnie jedno dziecko ubóstwo skrajne zwiększyło się, przy jednym dziecku o ok. 32%, przy dwóch dzieciach o 12%, natomiast z co najmniej trojgiem dzieci o prawie 9%. Największy wzrost zanotowano w gospodarstwach domowych z jednym dzieckiem, na co wpływ wydaje się mieć brak możliwości pobierania świadczenia „rodzina 500 plus”.

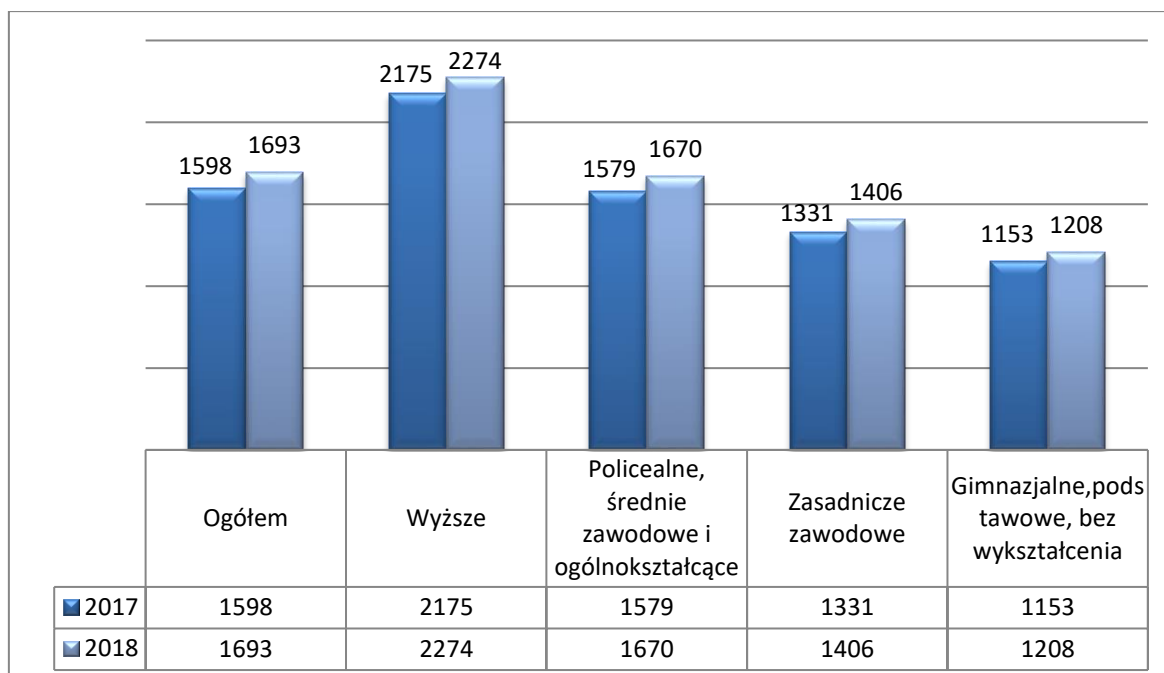
Wykres 5. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2017 r. i 2018 r. wg wykształcenia głowy gospodarstwa domowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych "Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r." Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019

Niewątpliwie wykształcenie jest cechą silnie różnicującą możliwość zdobycia wysokiego dochodu, a co za tym idzie mniejsze ryzyko zagrożenia ubóstwem. Zdecydowanie grupą najmniej narażoną na ubóstwo są gospodarstwa domowe z głową rodziny posiadającą wyższe wykształcenie, jednakże i tam nastąpił wzrost zagrożenia ubóstwem o prawie 40%. Tendencja jest prosta, im niższe wykształcenie, tym większe zagrożenie ubóstwem skrajnym. W gospodarstwach z głową rodziny posiadającą wykształcenie co najwyżej gimnazjalne zagrożona była co 8 osoba, w gospodarstwach z wykształceniem zasadniczym zawodowym co 12, natomiast ze średnim co 27 osoba.

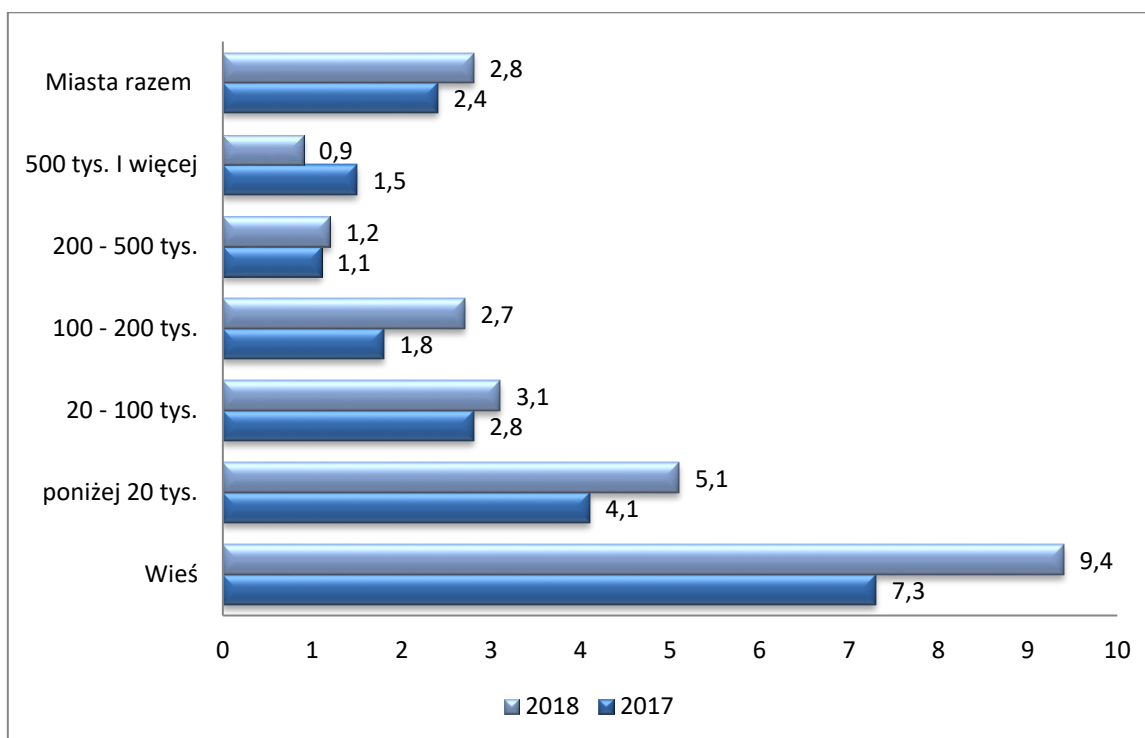
Wykres 6. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny i wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych oraz udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym według poziomu wykształcenia osoby w latach 2017–2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych „Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r.”. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019 r.

Według badania „Budżety gospodarstw domowych” wykształcenie jest cechą silnie różnicującą dochód. W 2018 roku, zdecydowanie największy budżet posiadały osoby o wykształceniu wyższym, mianowicie 2274 zł. W porównaniu do 2017 roku kwota uległa wzrostowi o 99 zł. W stosunku do średniej dla Polski, jedynie ta grupa posiada dochód odpowiadający przeciętnej krajowej lub przewyższający ją. Można zatem sądzić, iż osoby charakteryzujące się wyższym wykształceniem zarabiają bardzo dużo, bądź grupa ta jest liczna i dlatego wskaźnik jest tak wysoki. Następna grupa, czyli: osoby o wykształceniu policealnym, średnim zawodowym oraz ogólnokształcącym, „krąży” wokół średniego dochodu rozporządzalnego odpowiednio 1670 zł i 1579 zł w 2017 r. Dwie ostatnie grupy, mianowicie osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, gimnazjalnym, podstawowym, bądź bez wykształcenia posiadają najmniejszy dochód rozporządzalny wynoszący w 2018 r. 1208 zł oraz 1153 zł w 2017 r.

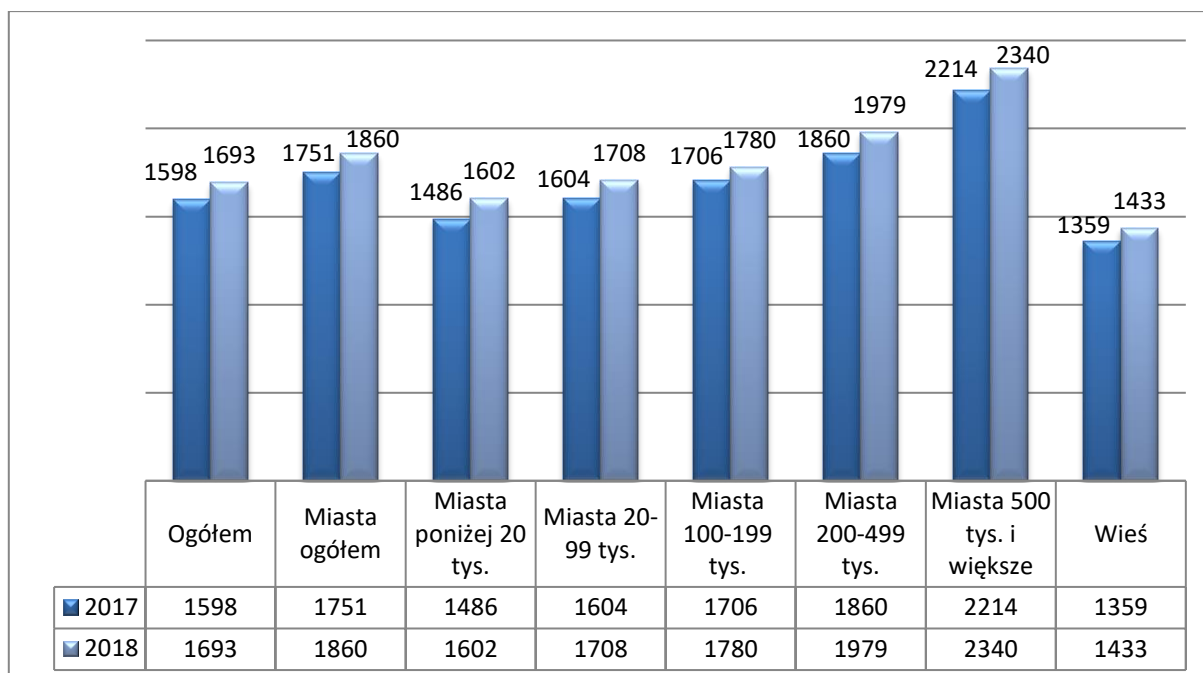
Wykres 7. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2017 r. i 2018 r. wg klasy miejscowości zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych "Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r." Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019

Ogólnie rzecz biorąc zagrożenie ubóstwem jest znacznie wyższe na wsi niż w miastach. Im większe miasto tym większa szansa na dostatnie życie. W 2018 r. zasięg ubóstwa skrajnego we wsiach wzrósł o 1,9 p. proc, co daje ponad 9% populacji. Ogółem miasta również odnotowały wzrost zagrożenia ubóstwem skrajnym z wyjątkiem miast powyżej 500 tysięcy mieszkańców. Związane jest to ze znacznym zapotrzebowaniem na pracowników w największych miastach, natomiast spadek cen produktów rolnych mający miejsce w ostatnich latach spowodował zmniejszenie się liczby gospodarstw rolnych i tym samym zwiększenie bezrobocia i biedy na wsi, nawet pomimo powszechnego zjawiska suburbanizacji, gdy wiele dobrze opłacanych i wykwalifikowanych osób osiedla się na wsi i podnosi statystykę dochodu dla wsi.

Wykres 8. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny i wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych oraz udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym według klasy miejscowości zamieszkania w latach 2017–2018

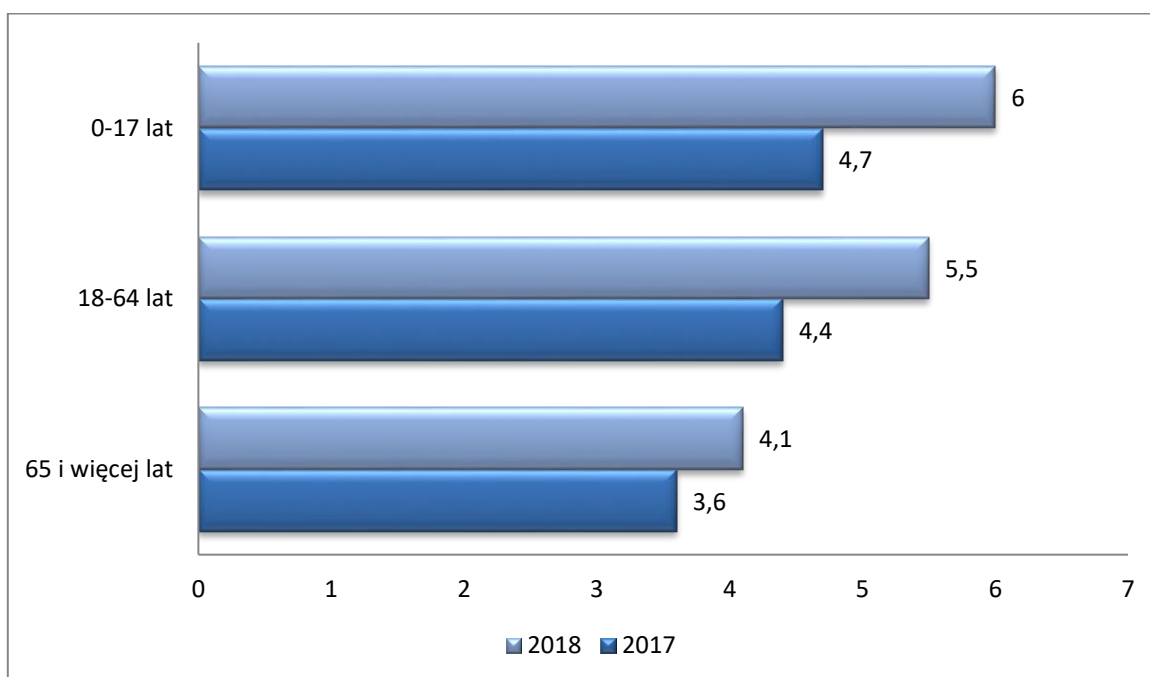

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych "Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r." Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019

W okresie od 2017 do 2018 roku, dysproporcje pomiędzy konkretnymi klasami miejscowości, utrzymują się na podobnym poziomie. Widoczna jest ogólna tendencja, czyli: im większa jest miejscowość, tym większy jest dochód do dyspozycji. Duże aglomeracje zapewniają wysoką różnorodność zatrudnienia, potrzebę wysoko wykwalifikowanych pracowników, co przyczynia się do wysokiego poziomu dochodu w klasie. Zaskakujący jest tak niski poziom dochodu rozporządzalnego na wsi. Pomimo rozwoju polskiego rolnictwa i bardzo wysokich dotacji do gospodarstw rolnych, wieś znajduje się poniżej średniego dochodu dla kraju. Jednakże na terenach wiejskich nie znajdują się jedynie gospodarstwa rolne.

Miejsce zamieszkania zdecydowanie warunkuje możliwość zdobycia dobrego wykształcenia i możliwość uczestnictwa w różnego rodzaju innych zajęciach, dzięki którym maleje zagrożenie ubóstwem. Jak wiadomo w miastach jest dużo większa możliwość doboru szkoły, uczestnictwa w zajęciach pozaszkolnych oraz tylko w miastach są dostępne szkoły średnie i uczelnie wyższe. Dla mieszkańców wsi, edukacja wiąże się dodatkowymi kosztami takimi, jak koszt dojazdu, zakwaterowania, żywienia itd. W związku z tym, koszty nauki mieszkańców wsi są niewspółmiernie wyższe niż mieszkańców miasta.

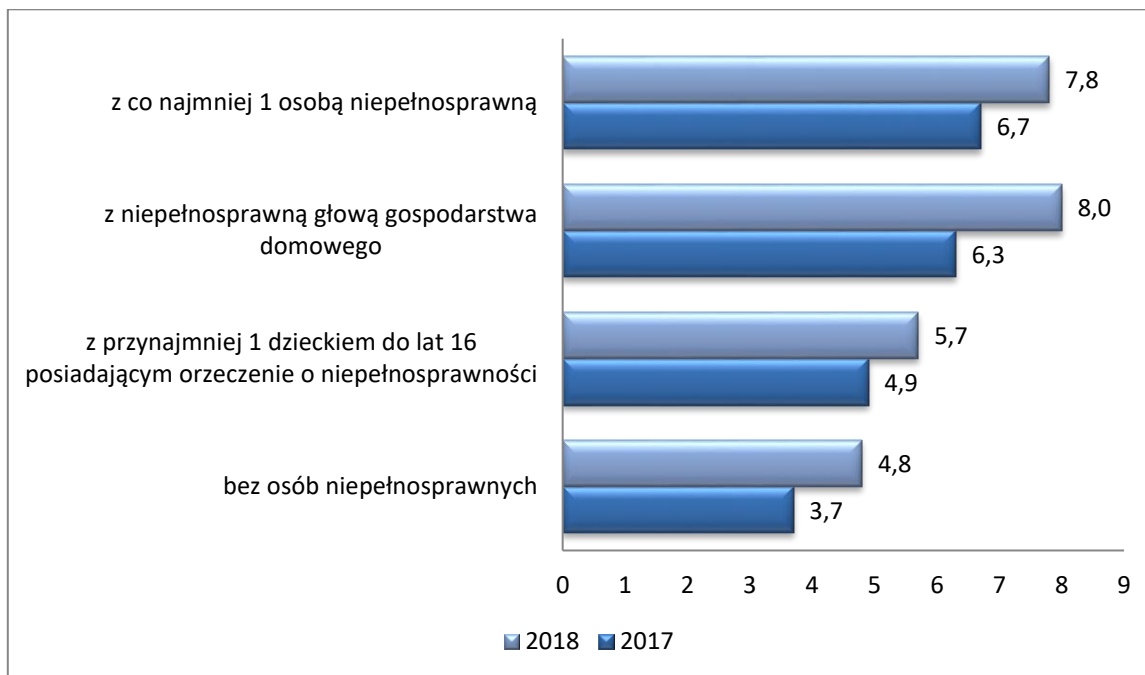
Wykres 9. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2017 r. i 2018 r. wg wieku osób

*Źródło: opracowanie własne na podstawie danych "Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r."
Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019*

Analizując zależność między wiekiem a zasięgiem ubóstwa skrajnego w 2018 roku można zauważyć, że sytuacja finansowa pogorszyła się we wszystkich grupach wiekowych. W stosunku do 2017 r., największy wzrost zagrożenia ubóstwem skrajnym widoczny był w grupie dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia. Zasięg ubóstwa w tej grupie wiekowej zwiększył się z 4,7% w 2017 r. do 6% w 2018 r. (tj. 1,3 p. proc.) W przypadku osób w przedziale wiekowym 18 - 64 lata zasięg ubóstwa wzrósł o 1,1 p. proc., w porównaniu do roku 2017 r., zaś w grupie powyżej 65 roku życia zanotowano wzrost 0,5 p. proc., w stosunku do 2017 r.

Wykres 10. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2017 r. i 2018 r. wg obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności w gospodarstwie domowym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych "Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r." Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019

Jednym z czynników zwiększających ryzyko ubóstwa w gospodarstwie domowym jest obecność osoby niepełnosprawnej. Według badań GUS w 2018 roku najbardziej zagrożone biedą były gospodarstwa domowe z niepełnosprawną głową gospodarstwa domowego. Wzrost z 6,3% w 2017 roku do 8% w 2018 roku. W 2018 roku stopa ubóstwa skrajnego w gospodarstwie z co najmniej 1 osobą niepełnosprawną wyniosła 7,8%, zaś bez osób niepełnosprawnych wskaźnik ten wyniósł 4,8%. We wszystkich wyżej wymienionych grupach zanotowano wyraźny wzrost zagrożenia ubóstwem skrajnym.

4. Stopień zagrożenia ubóstwem w powiatach województwa podlaskiego w latach 2017-2018

W celu określenia stopnia zagrożenia ubóstwem w powiatach województwa podlaskiego Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku przeprowadził badanie, w którym wykorzystano metodę wielowymiarowej analizy statystycznej. W pierwszym kroku dokonano przeglądu kształtowania się zmiennych diagnostycznych charakteryzujących ubóstwo w powiatach w latach 2017-2018. Jako zmienne diagnostyczne wykorzystano w poniższej analizie wybrane wskaźniki określające sytuację społeczno-gospodarczą. Wskaźniki te zostały wyznaczone na podstawie danych GUS oraz MPiPS-03.

Zestaw zmiennych diagnostycznych dla powiatów województwa podlaskiego wybranych do badania przedstawia się następująco:

- **X1** - Dochody budżetów powiatów ogółem na 1 mieszkańca w złotych;
- **X2** - Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w m² na 1 osobę;
- **X3** - Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców;
- **X4** - Liczba osób w rodzinach niepełnych objętych pomocą społeczną na 1000 mieszkańców;
- **X5** - Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym;
- **X6** - Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł.

Szczegółowe dane zawierające wartości poszczególnych zmiennych w latach 2017-2018 zaprezentowano w poniższych tabelach.

Tabela 2. Wartości zmiennych diagnostycznych dla powiatów województwa podlaskiego w 2017 r.

Powiat	X1- Dochody budżetów powiatów ogółem na 1 mieszkańca w złotych	X2 - Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w m2 na 1 osobę	X3 - Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców	X4 - Liczba osób w rodzinach niepełnych objętych pomocą społeczną na 1000 mieszkańców	X5 - Liczba bezrobotnych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	X6 - Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł
powiat augustowski	1173,41	27,6	56.34	4,32	5,8	4024,64
powiat białostocki	864,89	33,2	45.92	8,03	5,4	3614,69
powiat bielski	1013,65	33,4	50.61	5,52	4,6	4659,62
powiat grajewski	1013,80	25,2	101.18	11,49	8,5	4329,42
powiat hajnowski	995,73	36,1	78.39	7,38	5,1	4149,69
powiat kolneński	951,72	24,6	63,44	5,20	10,0	3683,54
powiat łomżyński	666,39	30,3	54.14	4,85	5,1	4066,19
powiat moniecki	1059,72	30,1	61.20	8,84	4,2	3651,65
powiat sejneński	978,55	32,4	89.72	8,52	9,2	3825,14
powiat siemiatycki	1108,29	34,4	70.31	9,68	4,9	3581,00
powiat sokólski	1225,72	30,2	88.05	10,42	7,2	3662,06
powiat suwalski	998,99	31,1	60.06	7,59	2,9	3556,25
powiat wysokomazowiecki	1248,72	31,9	30.25	4,83	4,6	4225,48
powiat zambrowski	1060,25	27,1	43.81	8,60	5,9	3933,11
m. Białystok	6005,48	26,8	29.59	4,14	4,8	4164,59
m. Łomża	5628,92	24,8	38.51	4,84	5,8	3665,03
m. Suwałki	5620,84	24,0	34.62	14,87	3,7	3716,08

Źródło: opracowania własne na podstawie danych GUS i MPiPS-03

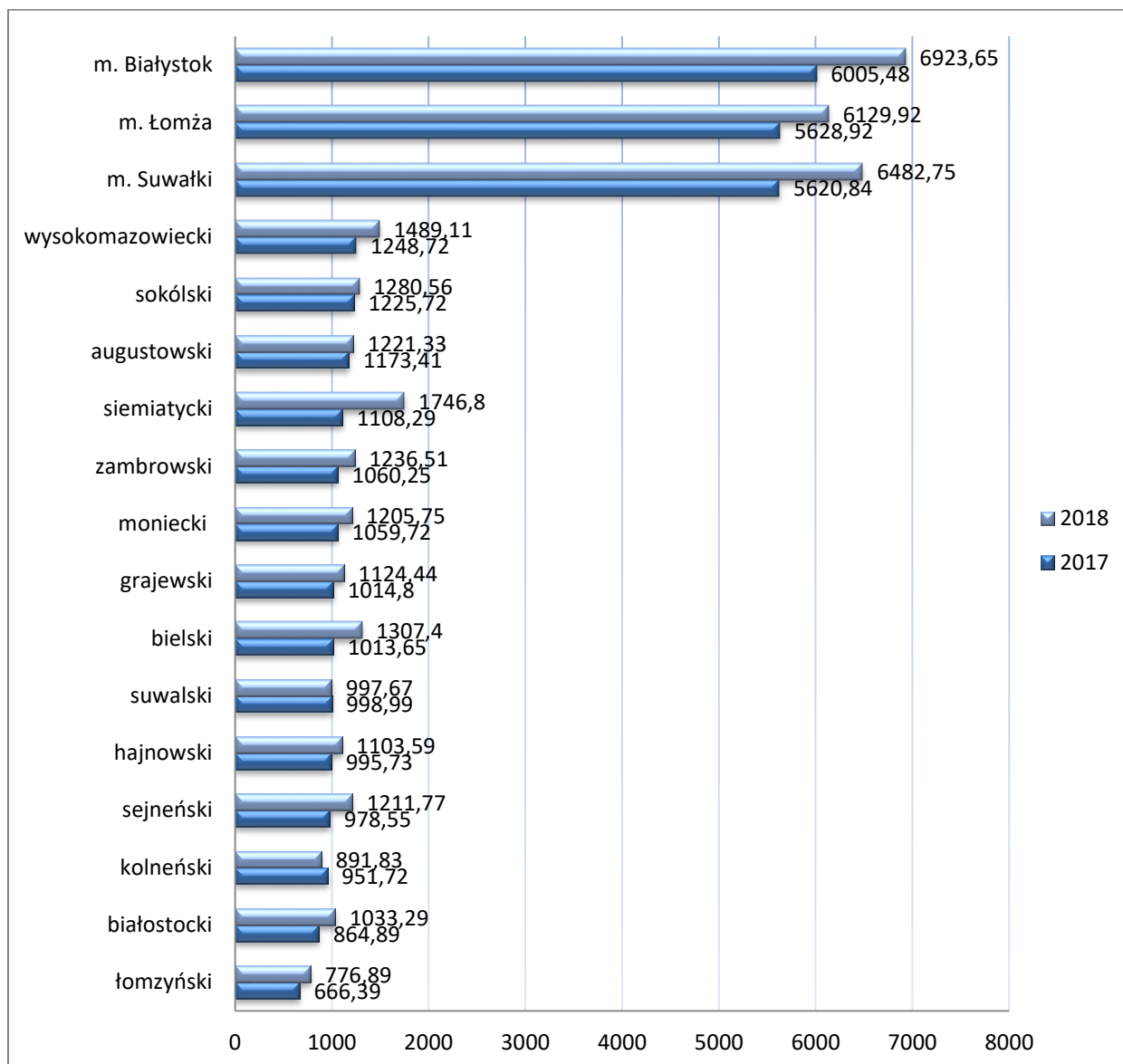
Tabela 3. Wartości zmiennych diagnostycznych dla powiatów województwa podlaskiego w 2018 r.

Powiat	X1- Dochody budżetów powiatów ogółem na 1 mieszkańca w złotych	X2 – Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w m2 na 1 osobę	X3 – Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców	X4 – Liczba osób w rodzinach niepełnych objętych pomocą społeczną na 1000 mieszkańców	X5 – Liczba bezrobotnych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	X6 - Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł
powiat augustowski	1221,33	28,0	44,36	3,49	6,0	4262,39
powiat białostocki	1033,29	33,9	37,66	6,42	4,8	3923,93
powiat bielski	1307,40	34,2	40,61	4,6	4,0	4953,29
powiat grajewski	1124,44	25,6	79,88	10,84	8,0	4556,32
powiat hajnowski	1103,59	36,9	68,21	6,01	5,2	4389,58
powiat kolneński	891,83	25,1	54,01	4,36	9,4	3859,50
powiat łomżyński	776,89	30,8	49,31	4,73	4,2	4368,68
powiat moniecki	1205,75	30,5	53,57	7,51	4,4	3933,72
powiat sejneński	1211,77	32,9	80,06	6,56	8,8	4092,18
powiat siemiatycki	1746,80	35,0	58,86	8,91	4,3	3773,68
powiat sokólski	1280,56	30,8	78,18	8,72	7,3	3951,21
powiat suwalski	997,67	31,7	50,36	7,87	2,6	3762,50
powiat wysokomazowiecki	1489,11	32,3	28,44	4,83	4,5	4416,09
powiat zambrowski	1236,51	27,6	41,36	9,35	5,0	4196,08
m. Białystok	6923,65	27,2	24,02	3,09	4,4	4396,32
m. Łomża	6129,92	25,0	33,33	4,05	5,3	4056,02
m. Suwałki	6482,75	24,1	28,68	12,2	3,5	4006,38

Źródło: opracowania własne na podstawie danych GUS i MPiPS-03

Pierwszą zmienną poddaną analizie są dochody budżetów powiatów ogółem na 1 mieszkańca. W większości przypadków miał miejsce wzrost dochodów budżetów powiatów z wyjątkiem powiatu kolneńskiego, w którym to dochód spadł o ok. 7%. Podobnie jak w latach poprzednich najwyższe dochody występują w miastach na prawach powiatu, tj. w Białymstoku, Łomży oraz Suwałkach.

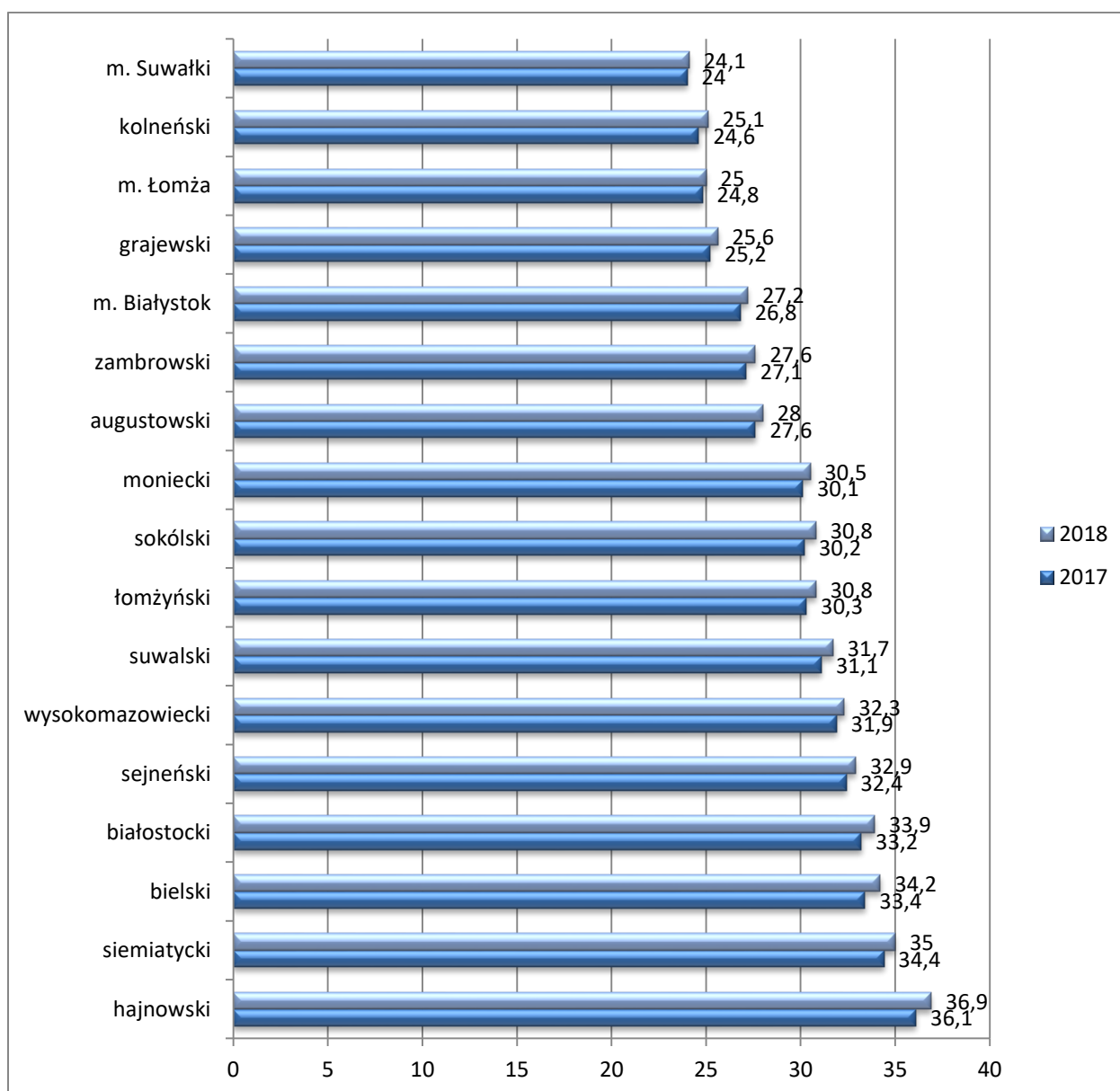
Wykres 11. Dochody budżetów powiatów ogółem na 1 mieszkańca w zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najniższy uzyskany dochód charakteryzował powiaty: łomżyński, białostocki oraz kolneński, które już od lat zajmują ostatnie miejsca w województwie. Powiatem, który odnotował największy wzrost procentowy był powiat siemiatycki z dochodem większym o prawie 37% w stosunku do roku 2017.

Wykres 12. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w m² na osobę

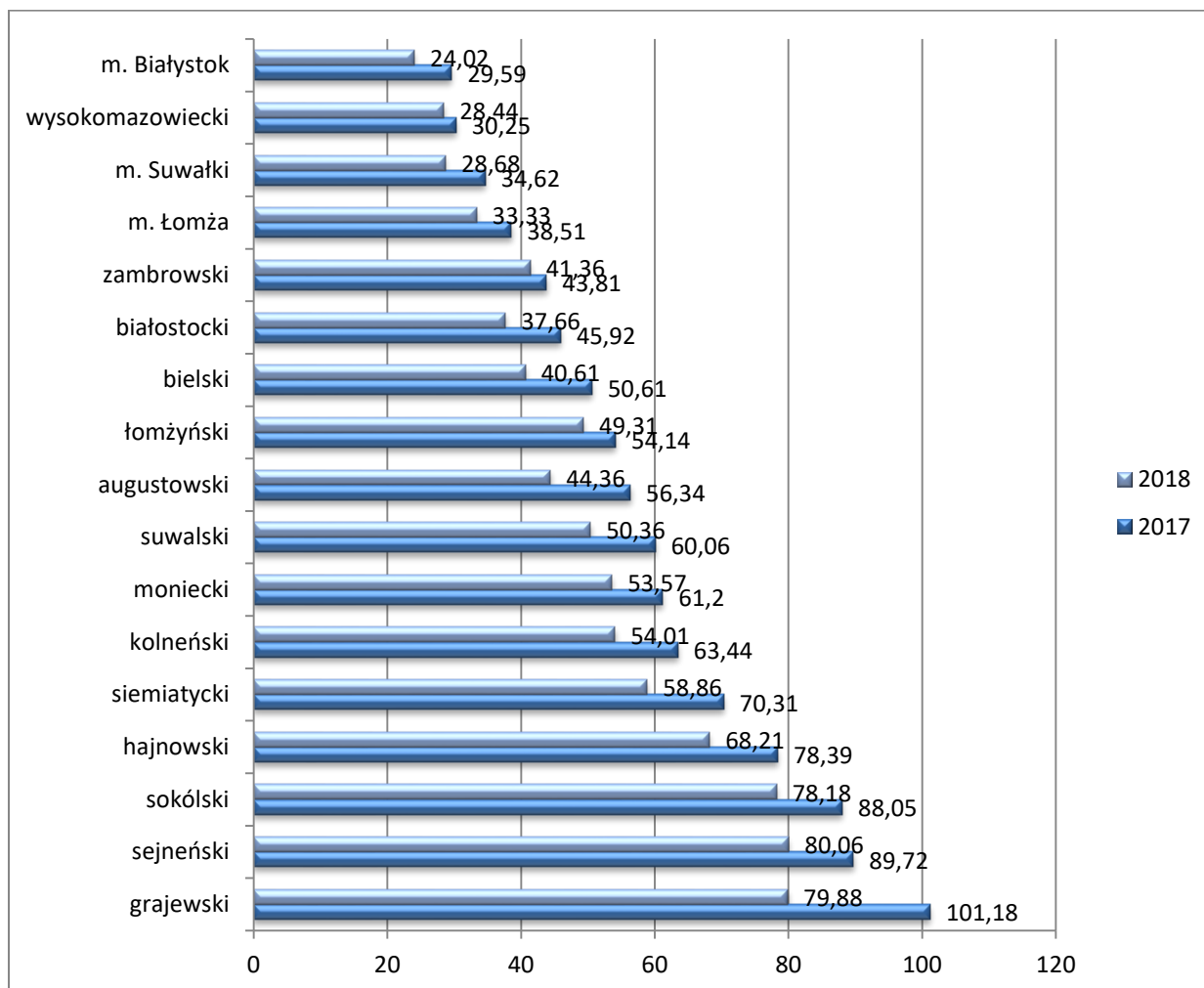

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

We wszystkich powiatach wzrosła przeciętna powierzchnia użytkową mieszkania na 1 osobę. Powiaty: hajnowski, siemiatycki oraz bielski cechowały się największą powierzchnią, natomiast najmniejszą powierzchnie posiadały miasta: Suwałki i Łomża oraz powiat kolneński.

Kolejne zmienne diagnostyczne dotyczą zakresu pomocy społecznej świadczonej mieszkańcom powiatów, a ich wartości zostały obliczone na podstawie danych publikowanych w MPiPS-03.

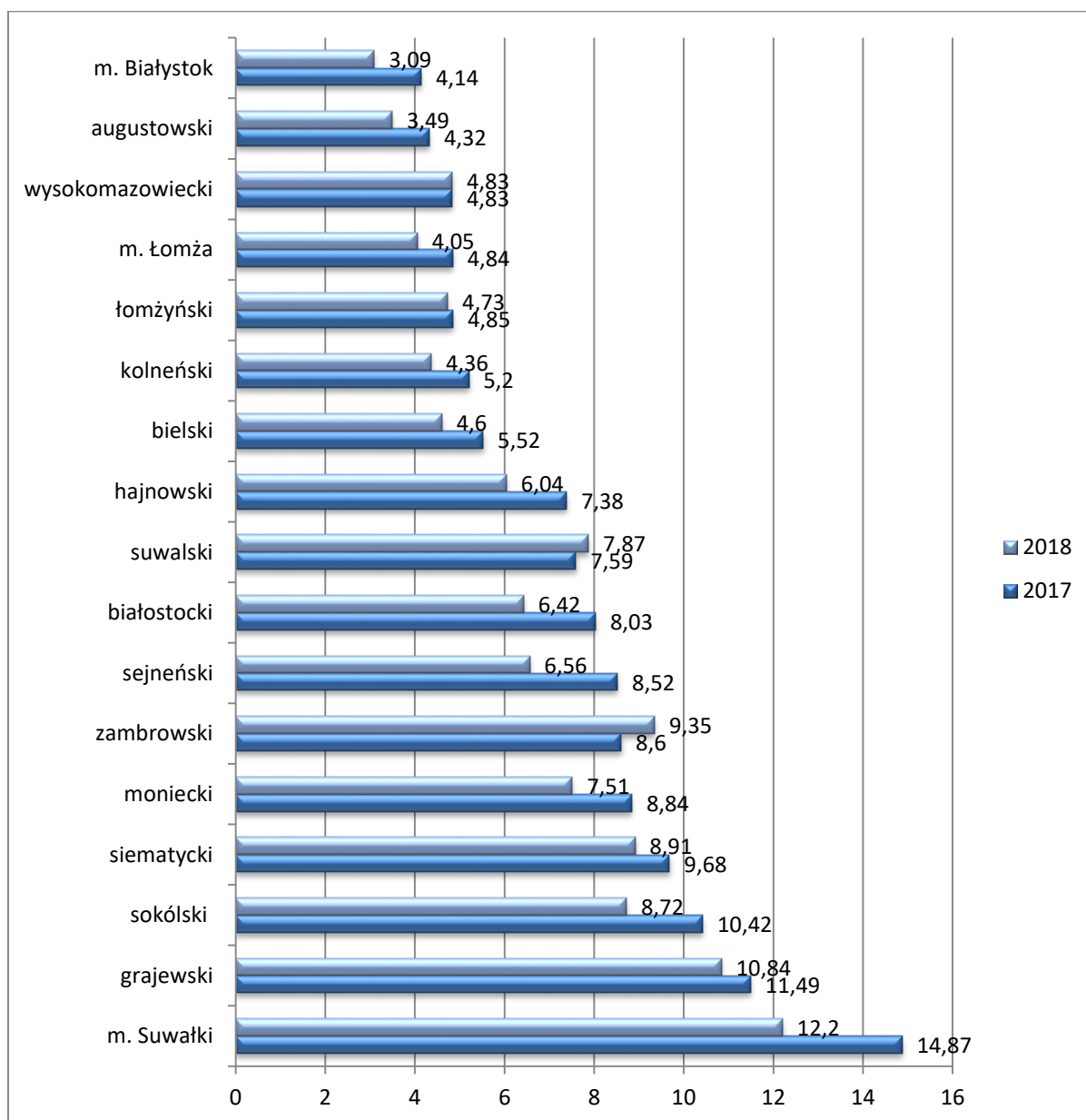
Wykres 13. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03

Najmniejsza liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców występuje w miastach: Białystok i Suwałki oraz w powiecie wysokomazowieckim. W największym zakresie pomoc ta dotyczy rodzin z powiatu: grajewskiego, sejneńskiego oraz sokólskiego. W dalszym ciągu utrzymuje się tendencja z wcześniejszych lat, czyli znaczny spadek analizowanej zmiennej.

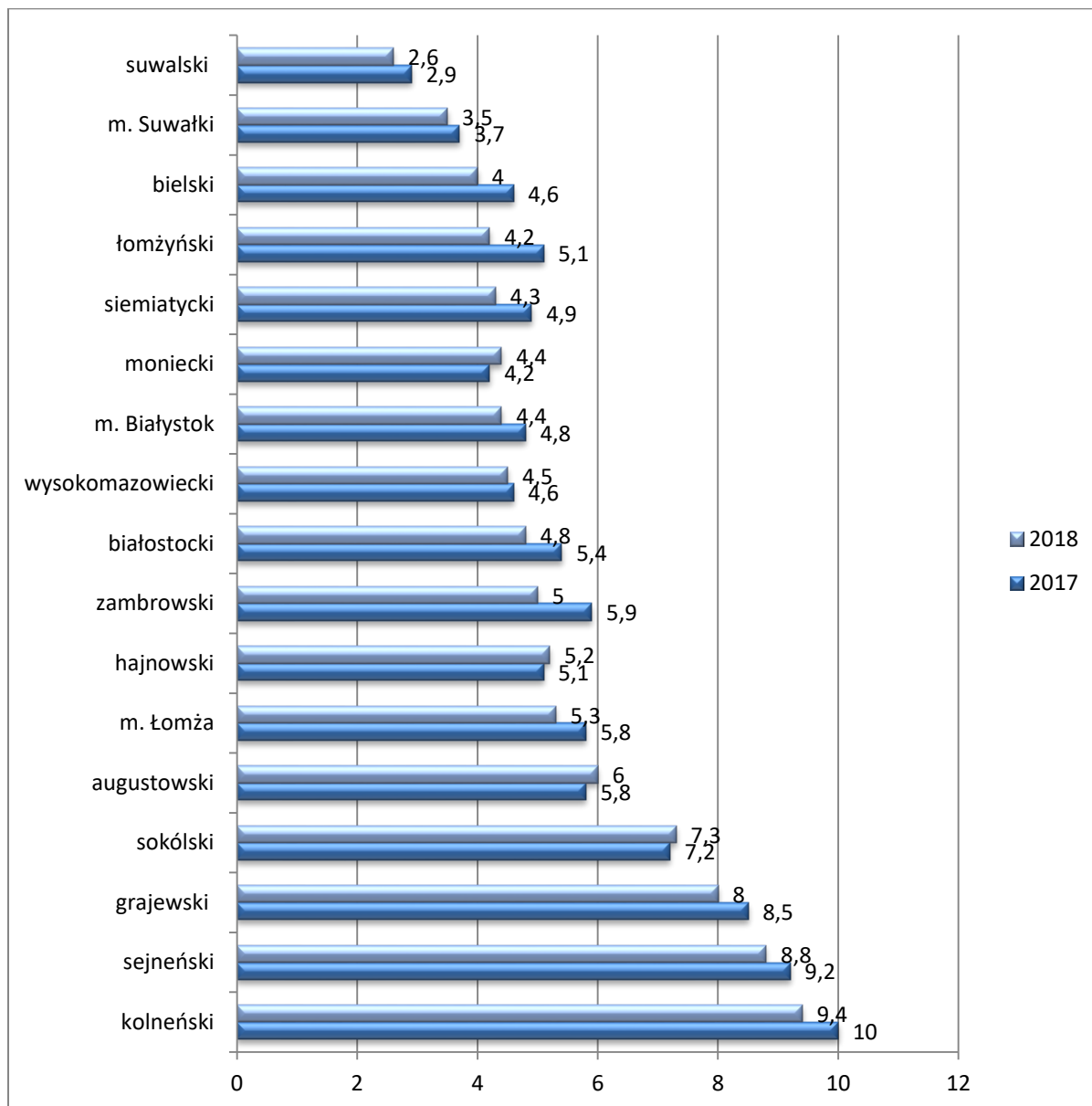
Wykres 14. Liczba osób w rodzinach niepełnych objętych pomocą społeczną na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03

Najmniejszą liczbą osób w rodzinach niepełnych objętych pomocą społeczną charakteryzują się powiaty: wysokomazowiecki, augustowski i w mieście Białystok. Najwięcej pomocy z tego tytułu udziela się w Suwałkach, a także w powiecie grajewskim i sokólskim. W porównaniu do 2017 roku zanotowano wzrost wskaźnika w powiatach zambrowskim i suwalskim.

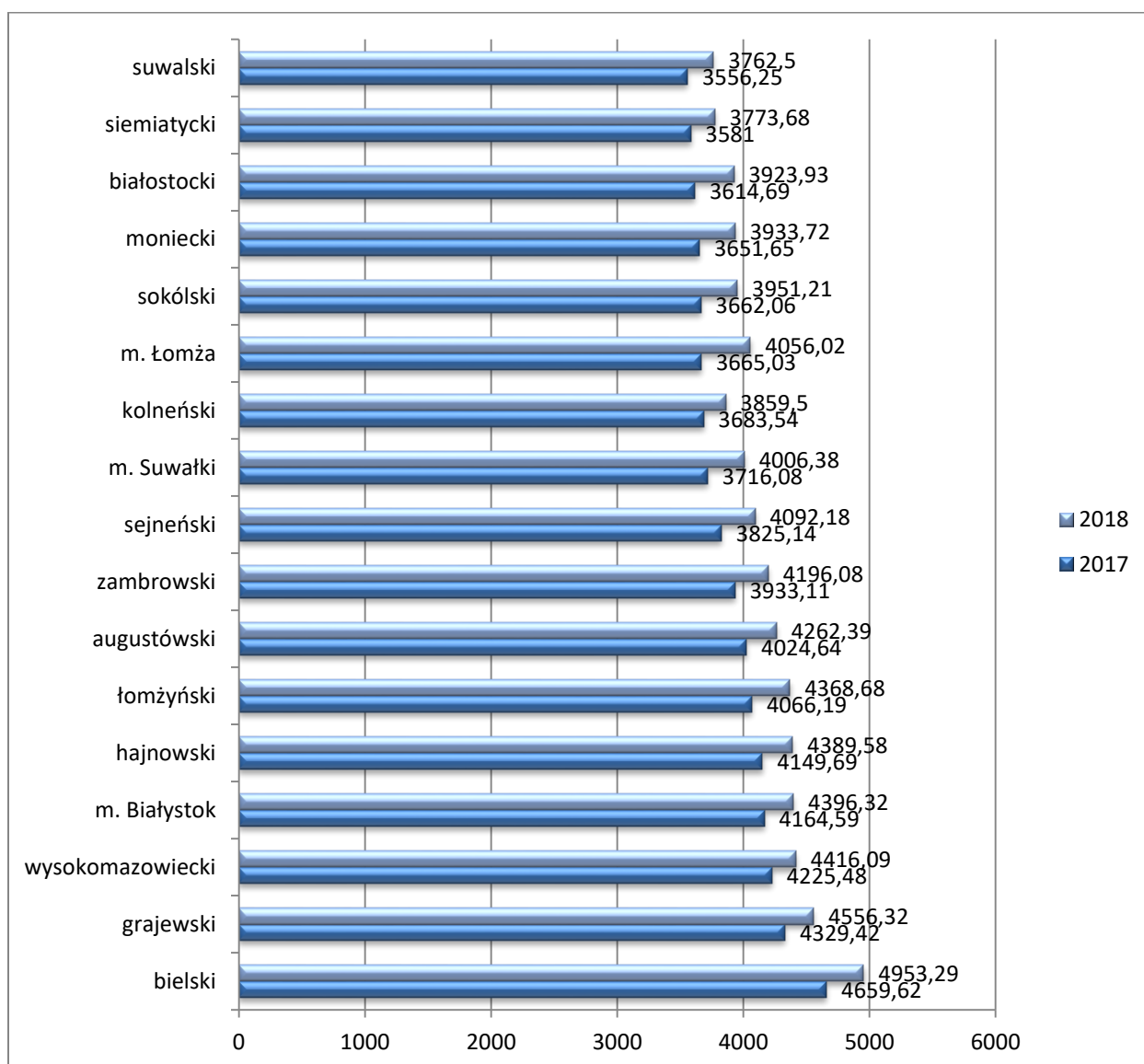
Wykres 15. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Bezrobocie z pewnością jest jednym z głównych czynników wpływających na stan ubóstwa w każdym społeczeństwie. Najślabszą sytuację posiadały powiaty kolneński, sejneński i grajewski, w których to udział ludzi bezrobotnych zarejestrowanych w wieku produkcyjnym był największy w całym województwie. Liderami województwa podlaskiego są powiat suwalski i miasto Suwałki, gdzie wskaźnik ten był ponad 3 krotnie niższy, aniżeli na końcu rankingu.

Wykres 76. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wynagrodzenie jest jednym z podstawowych i najlepiej obrazującym ze wskaźników opisujących skalę ubóstwa. Najwyższe średnie zarobki miesięczne brutto występują w powiatach: bielskim, grajewskim oraz wysokomazowieckim. Najniższe wynagrodzenie występują z kolei w powiatach: suwalskim, siemiatyckim i kolneńskim. Widoczna jest utrzymująca się w ostatnich latach tendencja wzrostowa przeciętnych wynagrodzeń.

W oparciu o zmienne diagnostyczne opisane powyżej zbudowano syntetyczny miernik stopnia zagrożenia ubóstwem w powiatach województwa podlaskiego. Umożliwiło to utworzenie rankingu powiatów ze względu na stopień zagrożenia ubóstwem w latach 2017-2018. Dodatkowo wartości liczbowe zmiennej syntetycznej zostały podzielone na pięć przedziałów określających stopień zagrożenia ubóstwem.

Tabela 4. Przedziały stopnia zagrożenia ubóstwem wyznaczone za pomocą zmiennej syntetycznej dla powiatów województwa podlaskiego w latach 2017-2018

Przedziały zmienne syntetycznej		Stopień zagrożenia ubóstwem
2017	2018	
< 0,54 – 0,88)	< 0,59 – 0,94)	Bardzo niski
< 0,19 – 0,54)	< 0,24 – 0,59)	Niski
< -0,15 – 0,19)	< -0,12 – 0,24)	Umiarkowany
< -0,50 - -0,15)	< -0,47 - -0,12)	Wysoki
< -0,84 - -0,50)	< -0,82 - -0,47)	Bardzo wysoki

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4 prezentuje dane dotyczące wartości zmiennej syntetycznej dla poszczególnych powiatów oraz ranking powiatów województwa podlaskiego ze względu na stopień zagrożenia ubóstwem na lata 2017-2018.

Tabela 5. Ranking powiatów województwa podlaskiego ze względu na stopnie zagrożenia ubóstwem w latach 2017-2018

Powiat	Wartość zmiennej syntetycznej 2017	Wartość zmiennej syntetycznej 2018	Miejsce w rankingu 2017	Miejsce w rankingu 2018	Stopień zagrożenia ubóstwem 2017	Stopień zagrożenia ubóstwem 2018
m. Białystok	0,88	0,94	1	1	bardzo niski	bardzo niski
powiat bielski	0,76	0,87	2	2	bardzo niski	bardzo niski
powiat wysokomazowiecki	0,69	0,58	3	3	bardzo niski	bardzo niski
powiat hajnowski	0,30	0,23	4	6	niski	niski
m. Łomża	0,25	0,38	5	4	niski	niski
powiat łomżyński+	0,25	0,27	6	5	niski	niski
powiat augustowski	0,11	0,10	7	8	umiarkowany	umiarkowany
powiat suwalski	0,04	-0,06	8	10	umiarkowany	umiarkowany
powiat białostocki	0,02	0,14	9	7	umiarkowany	umiarkowany
m. Suwałki	-0,06	0,03	10	9	umiarkowany	umiarkowany
powiat zambrowski	-0,13	-0,20	11	13	wysoki	wysoki
powiat moniecki	-0,14	-0,16	12	12	wysoki	wysoki
powiat siemiatycki	-0,16	-0,14	13	11	wysoki	wysoki
powiat sejneński	-0,59	-0,55	14	14	bardzo wysoki	bardzo wysoki
powiat sokólski	-0,68	-0,69	15	15	bardzo wysoki	bardzo wysoki
powiat kolneński	-0,69	-0,70	16	16	bardzo wysoki	bardzo wysoki
powiat grajewski	-0,84	-0,81	17	17	bardzo wysoki	bardzo wysoki

Źródło: Opracowanie własne

5. Zakończenie i wnioski

Przeprowadzona analiza umożliwiła zobrazowanie stanu ubóstwa we wszystkich powiatach województwa podlaskiego. Wnioski z powyższego badania są następujące:

- Województwo podlaskie w latach 2017-2018, podobnie jak w latach poprzednich charakteryzowało się wysokim stopniem zagrożenia ubóstwem.
- Wysokość współczynnika zagrożenia ubóstwem, w powiatach województwa podlaskiego, w latach 2017-2018 była zróżnicowana terytorialnie.
- Do grupy powiatów cechujących się największym stopniem zagrożenia ubóstwem należały powiaty: grajewski, kolneński, sokólski oraz sejneński.
- Miasto Białystok oraz powiaty bielski, wysokomazowiecki oraz hajnowski zostały sklasyfikowane jak charakteryzujące się najniższym stopniem zagrożenia ubóstwem.
- W przypadku powiatów o najmniejszym i największym zagrożeniu ubóstwem tendencja utrzymywała się podobnie jak w przypadku lat 2015-2016 oraz 2013-2014. W dalszym ciągu miasto Białystok oraz powiaty bielski i wysokomazowiecki cieszyły się bardzo niskim stopniem zagrożenia ubóstwem, natomiast powiaty: sejneński, kolneński i grajewski utrzymały swoją pozycję jako zagrożonych bardzo wysokim stopniem ubóstwa.
- Z przeprowadzonej analizy wynika, że w przeciągu lat 2017-2018 w żadnym z powiatów nie nastąpiła zmiana stopnia zagrożenia ubóstwem.

Ubóstwo to problem ogólnoswiatowy, jedno z największych i najpowszechniejszych zagrożeń współczesnej cywilizacji, które należy zwalczać jak tylko jest to możliwe. Nie należy skupiać się tylko na zagadnieniach finansowych, zasiłkach czy różnego rodzaju zapomogach i bezpośrednich świadczeniach pieniężnych. Do zwalczania ubóstwa potrzeba odpowiedniego systemu edukacji przygotowującego do wejścia na rynek pracy, odpowiednich środków transportu czy odpowiednich warunków mieszkaniowych. Organizowane programy oraz działania pomocowe powinny mobilizować ludzi do podjęcia pracy w miarę możliwości, aktywizacji i samodzielności. Warto podjąć wyzwanie zmiany zachowań, przyzwyczajzeń i postrzegania świata przez ludzi. Należy zachęcać społeczeństwo do oszczędzania pieniędzy, odpowiedniego gospodarowania zasobami rodzinnymi, minimalizowania ryzyka. Zwalczanie ubóstwa jest prostą drogą do zwiększenia dobrobytu państwa i zapewnienia spokoju społecznego w państwie.

Spis wykresów

Wykres 1. Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2008-2018 według przyjętych w danym roku granic ubóstwa (w % osób w gospodarstwach domowych).....	8
Wykres 2. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2017 i 2018 r. wg. grup społeczno-ekonomicznych.....	9
Wykres 3. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny i wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych oraz udział przeciętnych miesięcznych wydatków w dochodzie rozporządzalnym według grup społeczno-ekonomicznych w latach 2017-2018.....	10
Wykres 4. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2017 i 2018 r. wg. typów gospodarstw domowych.....	11
Wykres 5. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2017 i 2018 r. wg. wykształcenia głowy gospodarstwa domowego.....	12
Wykres 6. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny i wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych oraz udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym według poziomu wykształcenia osoby odniesienia w latach 2017-2018.....	13
Wykres 7. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2017 r. i 2018 r. wg. klasy miejscowości zamieszkania.....	14
Wykres 8. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny i wydatki na 1 osobę w gospodarstwach domowych oraz udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym według poziomu wykształcenia osoby odniesienia w latach 2017-2018.....	15
Wykres 9. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2017 r. i 2018 r. wg. wieku osób.....	16
Wykres 10. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2017 r. i 2018 r. wg. obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności w gospodarstwie domowym.....	17
Wykres 11. Dochody budżetów powiatów ogółem na 1 mieszkańca w zł.....	21
Wykres 12. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w m ² na osobę.....	22
Wykres 13. Liczba osób w Ordzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców.....	23
Wykres 14. Liczba osób w rodzinach niepełnych objętych pomocą społeczną na 1000 mieszkańców.....	24
Wykres 15. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.....	25
Wykres 16. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł.....	26

Spis rysunków

Rysunek 1. Sposoby analizy sfery ubóstwa.....	4
---	---

Spis tabel

Tabela 1. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2017 r. wg. województw	7
Tabela 2. Wartości zmiennych diagnostycznych dla powiatów województwa podlaskiego w 2017 r.	19
Tabela 3. Wartości zmiennych diagnostycznych dla powiatów województwa podlaskiego w 2018 r.	20
Tabela 4. Przedziały stopnia zagrożenia ubóstwem wyznaczone za pomocą zmiennej syntetycznej dla powiatów województwa podlaskiego w latach 2017-2018.....	27
Tabela 5. Ranking powiatów województwa podlaskiego ze względu na stopnie zagrożenia ubóstwem w latach 2017-2018	28